

ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ

УДК 94(477)

Лідія Пригоровська

ПИТАННЯ ОСВІТИ В ДІЯЛЬНОСТІ СОСНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ДУМИ

У статті на основі архівних та різних інших джерел, що стосуються початку ХХ століття, розкриваються головні напрямки роботи Сосницької міської думи по практичному втіленню в життя ідеї загального навчання.

Ключові слова: Сосницька міська дума, освітня мережа, шкільні приміщення, вчителі, охоплення дітей школою, кошторис освітянських витрат, уклінне прислуговування владі.

Початок ХХ століття був позначений суттєвими змінами в політичному, економічному і культурному розвитку Російської імперії, в усій атмосфері її життя. Концентруючи у своїх руках промислове й сільськогосподарське виробництво, монополісти все більше й більше спиралися на освічених, грамотних робітників. Освічені, грамотні надавали їм більше зиску в порівнянні з неграмотними, краще й швидше справлялися з виробничими завданнями. З іншого боку, зростав потяг до знань і в низах. До того ж ідею обов'язкового загального навчання дітей і молоді вважали давно назрілою всі прогресивні кола. Не випадково в 1906 році Міністерство освіти Росії розробило відповідний проект, і вже 3 травня 1908-го його принципові засади одержали силу закону [11, 227].

Як показує вивчення, Сосницька міська дума (створена в 1872 році) теж не стояла осторонь цього чи не найгострішого веління часу. Станом на 1901 рік, у тодішній Сосниці функціонували: Сосницька 4-класна жіноча прогімназія (з 1874 року) [10, 141], Сосницьке повітове училище (за одними даними, з 1816-го, за іншими – з 1818 року), Сосницьке однокласне міське приходське училище (з 1818-го), Сосницьке (Змітнівське) приходське жіноче (переведене з села Змітнева) [8,131] та школа при Соборно-Троїцькій церкві. І навчанням у них охоплювалось близько 300 дітей.

У Сосницькому повітовому училищі навчалися в основному діти дворян – 55 хлопчиків. На його утримання в 1894 році відпускалося 2325 крб. з державного казначейства і 315 крб. – із зборів за навчання.

Як повітове, існувало воно до 1 липня 1902 року, тобто до часу його реорганізації в Сосницьке трикласне міське училище [9,410].

Сосницьке однокласне міське приходське училище (у зв'язку з відкриттям ще одного такого ж на В'юнищі – у передмісті Сосниці) в 1902 році стало називатися 1-им міським приходським, а В'юниське – 2-им міським приходським.

Отже, освітня мережа розширювалась, і на 1 січня 1903 р. нею було вже охоплено 398 дітей (без даних по трикласному міському училищу [7,71,74,76–77].

Місцевим органом керівництва училищами вважалась училищна повітова рада. Очолював її предводитель дворянства, церемоніймейстер Височайшого двору,

© Пригоровська Лідія Віталіївна – старший лаборант Ніжинського державного університету ім. М.В.Гоголя.

граф В.А.Мусін-Пушкін. Від Міністерства народної освіти до неї входив інспектор народних училищ А.А.Бершадський; від духовного відомства – св. Ст. Матусевич; від Міністерства внутрішніх справ – земський начальник М.Л.Радченко. Були в ній також представники й від думи [8,132].

Розширюючи освітню мережу (на виконання своїх же рішень), Сосницька міська дума під особливим контролем тримала 1-е міське приходське училище, яке на той час перебувало в старому аварійному будинку. З огляду на такий стан 12 березня 1902 р. дума прийняла постанову про будівництво для нього нового, більш пристойного приміщення на міській Ярмарковій площі.

На клопотання думи земська губернська управа відгукнулася теж своїм рішенням і виділила 2000 крб. А на утримання старого приміщення, згідно з кошторисом міських витрат на 1902 рік, відпускалося 826 крб. З них: 200 крб. – на оплату найнятого будинку і 60 – на його опалення, освітлення та миття підлоги.

Керуючись необхідністю зміцнення матеріальної бази, Сосницька дума 30 квітня того ж таки 1902 року уповноважила міського голову І.С.Імшенецького та гласних І.С.Біловського і Л.Н.Хотимського придбати садибу нащадків дворян Чеховичевих (за 6500 крб.) для розміщення в ньому 1-го міського приходського училища і будинку нащадків Павла Богдановського (за 1500 крб.), щоб відкрити в ньому вже згадане вище такого ж типу училище на В'юнищі [1, 48].

30 травня дума благословила уповноважених на здійснення купчої з Чеховичами, а 6 червня знову повернулася до цього ж питання і, виходячи з того, що сума купчої майже втричі перевищувала міські доходи за 1901 рік, постановила ввійти з пропозицією до губернатора.

З придбанням приміщень перед думою постало завдання провести в них ґрунтовні ремонтні роботи. Ось чому 27 червня 1902 р. було утворено комісію для визначення обсягу ремонтів і потреб у лісовому матеріалі та коштах. До складу комісії увійшли: А.В.Пирогов, Г.Ф.Дроб'язко, З.Г.Щербань, І.С.Біловський, М.А.Аврамович, К.І.Коленко, І.І.Кузьменко та благочинний отець Ст. Матусевич. Як члени комісії вони й займалися підрахунками всього необхідного.

Однак фінанси, якими оперувало місто, не дозволяли сповна розгорнути освітні плани. І це знову й знову тривожило думу. Спонукало до ефективнішого використання внутрішніх резервів.

Одним із таких резервів були вигонні землі. Тому 16 грудня 1902 року їх і вирішила дума віддати в оренду з торгів (під літній сінокіс 1903 року). Ці землі – від великого мосту по шляху на Велике Устя в межах річки Убеді та значну їх частину, що належала вигону Заріцького, до садиби Кирила Кутнього і пастівень Мисловського – пропонувалося розділити на десятини і таким чином реалізувати з метою одержання прибутку.

Роботи по забезпеченню належної навчально-матеріальної бази для 1-го міського приходського училища тривали й далі.

За архівними джерелами, станом на 1 січня 1908 року, це училище мало вже не найняте, а власне, два роки тому збудоване відповідно до плану Міністерства народної освіти приміщення. План цей, щоправда, не був реалізований до кінця знову ж таки через відсутність коштів. Для відкриття четвертого комплекту не вистачало четвертої класної кімнати. Не була збудована й квартира для завідуючого [4,69 зв.].

25 січня 1908 року дума обговорила питання щодо дальшого розвитку освіти. Картина виявилась такою: за переписом 1897 р., у Сосниці нараховувалося 625 дітей шкільного віку. А в 1908-ому ця кількість мала зрости до 751 і становити 15 шкільних комплектів. 5 комплектів з п'ятьма вчителями і 283 учнями припадало на два міські приходські училища. Три комплекти з трьома вчителями і 138 учнями – на земське дівоче училище. А для повного охоплення дітей школою потрібно було відкрити ще 7 комплектів. Зваживши на це, дума постановила просити Сосницьке земське зібрання включити Сосницю у свою шкільну мережу і відкрити в Змітнівському дівочому училищі четвертий комплект. У свою чергу місто запланувало прибудувати до 1-го приходського училища класне приміщення на

ще один комплект і спорудити приміщення на 4 комплекти для 2-го приходського училища.

За фінансовою підтримкою дума вирішила звернутись до Міністерства народної освіти. Від нього сподівалась одержати 2500 крб. на добудову 1-го училища і 10000 крб. на спорудження ще одного такого ж училища – 3-го.

У зв'язку з тим, що на будівництві 1-го довелося виконувати додаткові роботи, не передбачені договором, дума задовольнила клопотання підрядника Терентія Кутнього і на їх оплату виділила 100 крб.

На таку ж суму Сосницька дума відкрила кредит на пофарбування даху 1-го училища, розглянувши це питання 8 червня 1908 р. А 9 вересня того ж року, заслухавши доповідню міського управління про необхідність одержання довгострокового кредиту для потреб міста, дума прийняла постанову, якою підтвердила свою згоду на це й зобов'язала міське управління порушити перед Міністерством фінансів клопотання щодо видачі місту позики в 60 тисяч крб. строком на 60 років. З цієї суми на шкільні цілі передбачалось використати 23 тисячі крб., зокрема 3 тисячі – на добудову 1-го училища, 5 тисяч – на спорудження 2-го і 15 тисяч – на будівництво гімназії [4,43–44].

15 листопада 1908 р. дума на своєму зібранні уповноважила знову міського голову порушити клопотання перед Міністерством народної освіти про допомогу в спорудженні шкільних приміщень, а питання про перегляд своєї постанови щодо відведення землі для міського трикласного училища залишила відкритим.

Що ж являла собою шкільна мережа, прийнята думою?

Станом на 1 січня 1908 р., у Сосниці функціонували 3 початкові школи на 8 комплектів з 421 учнем, вісьмома вчителями і трьома законовчителями.

А саме:

а) Змітнівське дівоче училище з трьома вчителями і 178 учнями. Це училище утримувалось Сосницьким земством на проценти (215 крб.) з капіталу А.Ф.Ушинської, що становив 5700 крб., коштами з повітового збору (1090 крб.) і субсидіями: від Міністерства народної освіти (100 крб.) та м. Сосниці (90 крб.);

б) два міські приходські училища з п'ятьма вчителями, двома законовчителями і 243 учнями. Обидва заклади утримувались коштами з міських зборів (2032 крб.), процентами з капіталу Г.Г.Даниловича (152 крб.) і субсидіями: від повітового земства – 1125 крб. та Міністерства народної освіти – 140 крб.

Для того ж, щоб забезпечити повне загальне навчання, місту треба було відкрити принаймні ще 6 комплектів. Таким розширенням існуючих училищ на перших порах могла б бути задоволена найгостріша потреба міського населення в початковій освіті.

Пізніше ж, до кінця наступного десятиріччя (1909–1918 рр.), з урахуванням приросту населення Сосницька дума планувала відкрити ще два нові училища на 2 комплекти кожне: одне в Покровській частині міста, друге – в Гірській [4, 70].

Класні кімнати передбачалося будувати з розрахунку на 60 учнів, щоб до завершення шкільної мережі проєктовані училища вмщали й приріст дітей шкільного віку за час з 1908 по 1919 рік.

1-е міське приходське училище було розташоване в центрі міста. Його приміщення побудоване в 1907 році. Але через брак коштів четверту класну кімнату й квартиру для завідуючого в ньому не вдалося добудувати.

2-е міське приходське, відкрите на В'юниці, мало всього два комплекти. Його ветхе, старе і з малою вмістимістю учнів приміщення не відповідало вимогам часу. Тому Сосницька дума визнала його таким, що потребує нового будівництва в розрахунку на чотири комплекти й чотири квартири для вчителів.

Усе це, звичайно, впиралося в кошти. А в міському бюджеті їх було обмаль. Та й боргів назбиралося більш ніж досить.

У червні 1902 року Чернігівське губернське земство надало місту на будівництво училищ безпроцентну позику строком на 10 літ. Сума позики становила 2000 крб. і з 1 січня 1909 р. 40 процентів цієї суми ще потрібно було виплачувати.

У зв'язку з придбанням садиби Чеховичевих місто в 1902 р. позичило під проценти 3000 крб. у дворянки І.З.Імшенецької. Проте й ця позика погашалася з порушенням договірних умов. Її п'ятирічний строк тягнув за собою ще довгий хвіст. До 1 січня 1909-го було повернуто всього лиш третину.

2 вересня 1906 року під чотири проценти, згідно з рішенням думи, було позичено ще 1000 крб. Але 50 % цієї суми теж залишалися не сплаченими [3, 95–96].

Дума задихалася в боргах.

З розглядом клопотань у міністерських кабінетах не поспішали. Царський уряд не виявляв зацікавленості до освітньо-шкільних проблем. І тільки в квітні 1909 року Сосниці спромоглися виділити 1000 крб. допомоги та 900 крб. позики з двадцятирічним строком погашення.

Це деякою мірою поліпшувало ситуацію. Дума почала працювати активніше. Переконає в цьому й журнальний запис протоколу засідання від 15 травня 1910 року.

«Выслушав доклад Гор. Головы о достройке здания для 1-го Сосницкого гор. прих. училища, Гор. Дума, – читаємо в ньому, – единогласно постановила: 1) немедленно приступит к достройке означенного здания с точным выполнением Министерского плана, поручив строительной комиссии окончить постройку по возможности к 15 августа сего года; 2) Смету на достройку здания утвердить в сумме до 3000 рублей. 3) Предоставит строительной комиссии право избрать хозяйственный или подрядный способ постройки, а равно и утверждение, если потребуется, подряда. 4) При возведении постройки ветхие флигеля и сараи снести, поручив строительной комиссии взамен их возвести амбар... приблизительно 7x15 аршин, под железную крышу, ассигновав на это до 150 руб. и отодвинув эту постройку вглубь сада; 5) выразить глубокую признательность Думе члену Госуд. Думы Г.В.Скоропадскому и Сосн. Предводителю Дворянства В.А.Мусину-Пушкину за заботы по осуществлению в г. Соснице плана всеобщего обучения; 6) довести до сведения Министерства Нар. Просвещения о том, что Сосн. Гор. Дума с чувством глубокого удовлетворения заслушала отзыв Департамента нар. просвещения об отпуске г. Соснице постоянного пособия на содержание учащего персонала гор. прих. училищ, а также об ассигновании 1000 руб. пособия и 900 руб. ссуды на школьное строительство, объяснив Департаменту, что школа при Соборно-Троицкой церкви не вошла в городскую сеть потому, что количество обучающихся в ней детей далеко не достигает установленной Министерским правлением нормы» [5,97–98].

З мотивів, зазначених вище, клопотання Сосницького відділення Чернігівської єпархіальної училищної ради про одержання допомоги від міста на утримання Соборної церковно-приходської школи думою в грудні 1910 р. було відхилено.

* * *

Паралельно з розширенням освітньої мережі Сосницька міська дума приділяла значну увагу й поліпшенню матеріального становища «обучающих», як тоді називали вчителів.

Згідно з кошторисом, затвердженим на 1902 рік, вчителю 1-го міського приходського училища Л.С.Опанасенку відпускатися на жалування 250 крб., його помічниці – 150, законовчителю – 72, сторожу – 84. Крім того, дума 12 березня 1902 р. постановила виділяти Л.С.Опанасенку з 1 червня квартирні – по 5 крб. щомісяця.

Проте квартирних не вистачало. І проблеми виникали знов. Той же Л.С.Опанасенко та його колега М.П.Потієнко звернулися в міське управління з проханням, щоб першому збільшили квартирну суму, а другій як такий, що квартирних зовсім не одержує, їх призначили. Сосницька дума, «имея в виду, что первый уже получает квартирных денег по 60 руб. в год и город не имеет средств на прибавку, а Потиеенко вовсе не получает квартирных..., постановила: просьбы Опанасенко отклонить, а Потиеенко назначить с 1 января 1903 г. – 30 руб. в год, которые внести в смету расхода» [1,77–78].

Розуміючи, що вчительське жалування мізерне, міська влада вряди-годи

підтримувала педагогів морально. Так, наприклад, 12 березня 1902 р. на пропозицію благочинного – депутата від духовного відомства, отця Стефана Матусевича, який часто проводив училищні екзамени в 1-ому приходському училищі і завжди виявляв при цьому знання учнів «примерними», дума окремим пунктом записала у своєму рішенні: «цена труд Апанасенко и его сотрудников, ...выразить им благодарность».

Удруге вчителю Л.С.Опанасенку було висловлено подяку з винагородою в 100 крб. за його 25-річну працю, згідно з постановою думи від 28 вересня 1910 року.

Двома роками раніше (26 жовтня 1908 р.) дума таку ж подяку висловила й учителю 2-го приходського училища М.Д.Левицькому за його старанну роботу та у зв'язку з 25-річчям трудової діяльності постановила просити училищну раду гідно його відзначити – «представить к награждению золотой медалью» [3,55].

Подяки від думи 25 січня 1908 р. удостоївся й міський голова А.С.Виноградський «за понесенный им труд по исходатайствованию субсидии от министерства на постройку 1-го гор. прих. училища и по постройке сего здания». А в грудні 1908 р. (10 числа) – гласний Н.Ф.Коравко за участь в опрацюванні шкільної мережі на 1909 рік та фінплану щодо здійснення в Сосниці загального навчання.

Як свідчать архівні матеріали, Сосницька дума тривалий час намагалася перекласти всю вартість утримання вчительського персоналу міських приходських училищ на рахунок казни, а кошти, які потім вивільняться, спрямувати на забезпечення початкової освіти в місті [2,23].

Так було й 15 листопада 1908 р., коли гласний Н.Ф.Коравко вніс пропозицію з цього питання. Тоді дума підтримала гласного й уповноважила міського голову порушити відповідне клопотання перед міністерством [4,61].

Йшлося про це й на засіданні міської думи 10 грудня 1908 р. при обговоренні шкільної мережі. Тоді, при умові, що Міністерство народної освіти відпустить кошти, міська дума давала згоду взяти на себе цілий ряд зобов'язань, і серед них такі:

- що навчання в міських початкових училищах завжди буде безкоштовне;
- що вчителі в них будуть із належним освітнім цензом і їхнє жалування не буде нижчим встановленої міністерством норми.

Формуючи фінансовий план на 1909 рік, дума в своїх поясненнях до нього акцентувала, що, згідно з планом Міністерства народної освіти, законовчителям належить жалування не менше 60 крб. на рік, але в міських училищах вони одержують більше – по 97 крб., тому на їх утримання, а їх два, потрібно витратити 194 крб.

Жалування вчителям визначалося в розмірі не менше 360 крб. річних при готовій квартирі. Проте Сосницьке земство встановлювало ще й надбавки: 50 крб. за п'ятирічну вислугу і стільки ж старшому вчителю за завідування.

Дума також пішла цим шляхом.

За її розрахунками, двом старшим учителям міських приходських училищ сума виплат мусила становити 920 крб., трьом молодшим – 1230 і шостому вчителю для передбачуваного відкрити з 1 вересня четвертого комплекту в 1-му міському училищі – 120 крб. (виходячи з річного окладу в 360).

Крім того, чотирьом учителям призначалися квартирні: кожному в рік по 60 крб., що на 10 крб. більше від земських [2,70].

Тон у цій справі задавали міський голова та гласний Н.Ф.Коравко.

Одначе звіт Сосницького громадського управління про витрати міських сум на 1-е міське приходське училище в 1909 р. показує, що між планами й реальним станом речей існувала розбіжність. Адже дійсний перелік витрат був таким:

- жалування старшого вчителя становило 219 крб. 19 коп., тоді як за додатком до кошторису витрат на 1909 р. мало бути 250;

- жалування вчительки М.П.Потієнко (другої після старшого) – 180 крб.;

- жалування вчительки Троцької-Сенютович (третьої в училищі) – дані відсутні;

- жалування вчительки Сахновської (четвертої, з 1 вересня 1909 р.) – 83 крб. 30 коп.;

- квартирні старшому вчителю – 55 крб., тоді як за додатком до кошторису витрат – 60;

- квартирні М.П.Потієнко – 60 крб.;
- квартирні Троцькій-Сенютович – 60 крб.;
- квартирні Сахновській (з 1 вересня) – 20 крб.;
- старшому вчителю за шкільне діловодство – 59 крб. 55 коп., тоді як за додатком до кошторису витрат – 65;
- М.П.Потієнко за 25 років вислуги – 100 крб.;
- жалування законовчителя – 72 крб.;
- жалування сторожа – 96 крб.

27 липня 1910 року дума обрала членом училищної ради міського голову А.С.Виноградського. Це, безумовно, ще більше зближувало й саму думу з потребами вчительства. Не випадково вже 27 серпня того ж року при розгляді додаткових кошторисів доходів і витрат дума, взявши до уваги, що, згідно з фінансовим планом введення загального навчання, всі вчителі повинні одержувати не менше 360 крб. річних, знайшла за потрібне внести додаткові надбавки й працівникам міських училищ. Зокрема: Троцькій-Сенютович – 60 крб., Сахновській – 110, Дубовику – 60, Левицькому – 10 і законовчителю 1-го приходського училища – 23.

Що ж до надбавок Опанасенку, Левицькому та Потієнко по 50 крб. кожному за п'ятирічну вислугу, то «вопрос этот был подвергнут баллотировке шарами». А в результаті видача таких надбавок двом першим була відхилена «большинством шаров: Опанасенку 11 против 7 и Левицкому 14 против 4». Відкритим залишилася дума й питання «о прибавке жалованья учащим А.А.Дубовому и В.В.Троцкой за пятилетие, в виду не прослужения ими городу 5 лет» [5,238].

І в той же час думою було визнано право на одержання такої надбавки М.П.Потієнко в зв'язку з призначенням її старшою вчителькою Сосницького (Змітнівського) жіночого училища. Її дума погодилась видати 50 крб. як винагороду.

Питання про надання вчителям міських приходських училищ додаткового жалування міський голова порушив у своїй доповіді 28 вересня 1910 року. Але перед тим як прийняти рішення, дума постановила спочатку «просить Уездный Училищный Совет дать свое заключение педагогической деятельности Троцкой-Сенютович, Опанасенковой и Дубовика».

Що ж до квартирних «Опанасенковой» (вчительці Олександрі Миколаївні Опанасенко), то їх тут же було й призначено – «по 60 руб. в год с 1 го сентября текущего года» [5,260–261].

16 грудня 1910 року дума розглянула питання про видачу «добавочных по 50 руб., за выслугу пятилетий» учителям міських приходських училищ і «закрытой баллотировкой» позитивно визначилася щодо двох: Л.С.Опанасенка та В.В.Троцької-Сенютович. Видачу цих же «добавочных» А.А.Дубовику відхилила. Що ж до вчительки О.М.Опанасенко, то в протоколі засідання думи записано: «в виду того, что на службе в городском приходском училище она состоит только с 1 сентября 1910 года, выдача ей добавочных признана преждевременной».

Більш-менш достатнім був кошторис освітянських витрат на 1911 рік. На утримання 1-го міського приходського училища виділялося 2428 крб. А розподіл витрат на оплату вчителству (з цієї суми) мав такий вигляд:

- Вчителю Л.С.Опанасенку на жалування – 360.
- Йому ж за вислугу п'ятиріччя – 50.
- Вчительці О.М.Опанасенко на жалування – 360.
- Їй же квартирні – 60.
- Вчительці Є.А.Сахновській на жалування – 360.
- Їй же квартирні – 60.
- Вчительці Троцькій-Сенютович на жалування – 360.
- Їй же за п'ятирічну вислугу – 50.
- Їй же квартирні – 60.
- На жалування законовчителю – 120.
- На жалування сторожу училища – 108.
- До відома:

1. У 1909 році від 1-го міського приходського училища надійшло в бюджет міста з оплати за навчання дітей 74 крб. 50 коп. [5,331].

2. 10 вересня 1910 р. міський голова доповів думі на її екстреному засіданні про хід роботи по відкриттю в Сосниці чоловічої гімназії. За існуючими даними цю міську трикласну гімназію було відкрито в 1915 році [10,142].

3. У 1912 р. бюджет міста становив 35252 крб., а витрати на освіту становили 5092 крб., з яких на підтримку початкової освіти виділося 68%, тоді як у Ніжині, Чернігові, Глухові, Куп'янську, Старобільську – від 31 до 46 проц. [11,229–230].

* * *

Сосницька дума, як і всі інші такі ж думи Росії, час від часу активно виявляла своє уклінне прислугування владі. В сфері освіти її державницька ідеологія повністю збігалася з вимогами властей імущих.

На підтвердження сказаного наведемо ряд прикладів.

27 листопада 1910 року дума схвалила доповідь свого голови про відзначення 50-річчя звільнення селян від кріпосної залежності і з цією метою прийняла постанову про організацію святкувань.

У постанові превалювали такі характерні пункти:

– для міської управи, 1-го й 2-го міських приходських училищ, а також з огляду на прохання представника духовного відомства С.Матусевича і для Соборної церковно-приходської школи придбати портрети царя-визволителя імператора Олександра II;

– перейменувати «В'юниську» вулицю на вулицю «19 лютого» (день звільнення селян від кріпосної залежності);

– порушити клопотання про найменування 1-го Сосницького міського приходського училища на честь царя-визволителя «Олександрівським» та заснувати міські стипендії імені царя-визволителя для дітей селянського стану – жителів Сосниці: дві – в міському чоловічому 4-класному Міністерському училищі і одну – в жіночій гімназії.

Прийняті думою заходи ретельно виконувались. І не лише з боку думи, а й з боку царя. Як засвідчує лист-повідомлення з Міністерства народної освіти, адресований Сосницькому міському голові, государ-імператор 26 серпня 1911 року «высочайше соизволил» присвоїти Сосницькому 1-му міському приходському училищу найменування «Александровского» [6,6].

Ще з більшою уклінністю запобігала дума перед імперськими верхами, організовуючи урочисте відзначення 300-річчя царювання дому Романових, що виповнювалось 14 березня 1913 року. З нагоди цієї дати Сосницька дума, згідно з прийнятим нею 25 листопада 1909 р. рішенням, асигнувала кошти в сумі 100 крб. на спорудження пам'ятника в Костромі, а в Сосниці в день 300-річчя після молебня готувалася влаштувати велике свято з гуляннями та розвагами, із спектаклями в народному домі та ілюмінаціями в місті, з триденною перервою шкільних занять та влаштуванням у школах відповідних читань, роздаванням брошур і пригощанням дітей [5,282].

Цікаво також, що з метою вшанування пам'яті про народження нащадка Російського престолу цесаревича Олексія Миколайовича дума в 1909 році взяла на себе витрати в сумі 20 крб. на оплату навчання в Сосницькому міському 4-класному училищі двох найбільш бідних і найздібніших дітей із числа соснинців.

Зі всього цього й випливає, що Сосницька міська дума на чолі з І.С.Імшенецьким та його наступником А.С.Виноградським з корінним питанням освіти – загальним початковим навчанням – справлялася в міру своїх сил і можливостей. Бідність бюджету не дозволяла їй виділяти достатні кошти ні на будівництво училищ, ні на належну оплату роботи вчителя. Проте завдяки своїм наполегливим клопотанням, хоч і з потугами (на це йшли роки), дума все ж таки добивалася поліпшення матеріальної бази училищ і таким чином розширювала доступ до навчання – в 1909 році в сосницьких школах навчалася вже 463 учні (проти 378 в 1902-му). Однак,

діючи в рамках тодішніх самодержавних вимог, дума так і не спромоглася вийти на стопроцентний рівень охоплення дітей школою. Близько 200 хлопчиків і дівчаток усе ще залишалися поза стінами міських училищ. А з тих, що вступали, значна частина відсівалася через нестатки батьків. Жодного разу не порушила дума й питання про потребу навчання дітей їх рідною мовою. Кращого бажав, безумовно, й морально-матеріальний аспект престижу вчительської професії.

1. Державний архів Чернігівської області (ДАЧО). – Ф.145. – Оп.1. – Спр.120.
2. ДАЧО. – Ф.145. – Оп.1. – Спр.421.
3. ДАЧО. – Ф.145. – Оп.1. – Спр.424.
4. ДАЧО. – Ф.145. – Оп.1. – Спр.531.
5. ДАЧО. – Ф.145. – Оп.1. – Спр.567
6. ДАЧО. – Ф.145. – Оп.2. – Спр.333.
7. Отчет Сосницького уездного земства за 1902 год. – Сосница. – 1903.
8. Памятная книжка Киевского учебного округа на 1901 год. Ч.IV, Черниговская губерния. – К. – 1901.
9. Памятная книжка Киевского учебного округа на 1909/10 год. – К. – 1909.
10. Сосницький край у серці України. – Х.: Прапор, 2005.
11. Чорний Д.М. Видатки міських дум Харківської та Чернігівської губерній на народну освіту (кінець XIX – початок XX ст.). // Вісник Харківського національного університету ім. В.Каразіна. – №594. – Харків, 2003.

В статье на основании архивных и разных иных источников, касающихся начала XX века, раскрываются главные направления работы Сосницкой городской думы по практическому внедрению в жизнь идеи всеобщего образования.

Ключевые слова: Сосницкая городская дума, образовательная сеть, школьные помещения, учителя, охват детей школой, смета расходов на образование, покорное услаждение власти.

In the article on the base of the archives and other materials, which are concerned for the beginning of the XX century, the main directions of the Sosnytsia local дума's activity in practical in the life the idea of education are opened.

Key words: Sosnytsia local Duma, educational net, school buildings, teachers, children's school involvement, perfect serving to the power.